

L'AVENÇ

Literari * Artistic * Científic

REVISTA MENSUAL ILLUSTRADA

Jaume Bort
7/11/1892

JOAN PONS I MASSAVEU

ELS BARRIS DE RIBERA

VERITABLES, veritables, allò qu'es diu ben be autèntics, io estig qu'a Barcelona de barris no més n'hi hà cinc: els barris de Santa Maria, els barris de Sant Just, els barris de Sant Culgat, els barris de Santa Caterina i els barris de Sant Pere.

Vulguer-n'hi afegir de nous serà tal volta afalagador per la gent fantasiosa que voldria dar-se el tono d'equiparar el seu barri advenedix amb els classics barris que de tals tenen no sols el nom, sinó els fets i la nissaga; però io creg com article de fè qu'una afegidura semblant restarà sempre postixa i emmanllevada, perquè tant pels individus com per les agrupacions socials, i fins urbanes, l'istoria, les tradicions i la fama no s'improvisen, ni molt menos. Per a qu'un barri sigui barri, no n'hi hà prou am que l'Ajuntament vingui un die tot cert i malmandat i decreti que d'aquêt indret de Barcelona n'hem de dir barri tal o barri qual. Això tot lo més seran barris nominals, denominacions oficinesques, mots per entendre's a Càla Ciutat, demarcacions administratives que res tenen que veure amb aquelles entitats naturals i istoriques que per sa illustre velluria, ambient comú, vida intima i fesomia propria, es distingeixen i fan llinatge apart com els barris autèntics qu'are citava, tant pocs en nombre qu'amb els dits d'una mà poden comptar-se.

Arrambadets tots cinc al nord-est del casco vell, i mirant de cara a Ribera, constitueixen, pacífics i umils, amb els seus munyogs i giragonces de voltes i placetes, travessies i carrerons, la part més espessida de la població i com la sava i moll de l'òs de la Barcelona classica, de la Barcelona de l'antigor, de la *citè* augusta i per mil i mil gestes veneranda, aduc sense tenir en compte les epiques batalles entre els del Portal Nou i els del Portal de Mar qu'illustraren aquells encontorns en l'epoca famosa de lleons i cendrosos.

Totes les literatures han tingut els seus omes que, enamorats de lo indigena i lo tipic, han cercat pels antics recons de les grands ciutats els tresors de poesia que per a la pintura artistica de la vida brollen a dolls, d'aquêts veinats istorics, abans que l'urbanisació moderna, am la seva uniformitat rectilinia i amplitud de comunicacions, vingui a arrencar-los el segell de la seva personalitat pintoresca. Si hi ha agut un Dickens per traslladà'ns al Whitechapel i al Marylebone del Londres vell, i un François Coppée per descriure els *coins*

més retirats de Paris, abans de la seva *haussmanisació*, i un Mesonero Romanos que pintés *Las Vistillas* i el *Cerrillo de San Blas* del Madrid del *tiempo viejo*, no avia de mancar en el nostre reneixement literari prosistes distingits qu'amb el color del seu estil fixessin per sempre la característica d'aquells indrets barcelonins. Un die van ser en Robert Robert i l'Anton Altadill, després l'Argullol i en Manel Pau, o en Careta i en Capella, els qu'amb el seu enginy i inspiració van cantar els ditxosos barris de Ribera, esplendí reialme literari qu'al cap-de-vall s'han recompartit com bons germans l'Emili Vilanova i en Joan Pons i Massaveu.

No cal pas dir quin efecte, quina suggestió, avien de produir-me ane mi, que de Ribera so fill, que ting el baptisme a Santa Maria i que visc a la barriada de Sant Pere, les noveletes, quadros i narracions d'en Pons i Massaveu, que io ting pel més ingenuu, més escrupulós i més sentit dels nostros escriptors de costums populars. Cap d'entre ells m'ha procurat les agredolces impressions, aixerides uns cops, altres ben tendres, i agrisades quasi sempre per una boira de tristesa resignada, com les qu'hí sentit quand ell em pinta les futeses d'aquell món, no per petit menos digne d'investigació; puix, tant en arts com en lletres, res qu'arrenqui de la vida umana o de la vida de la Naturalesa pod motejar-se d'insignificant.

INTIMITATS I INDISCRECIIONS

Ja fa bastant temps qu'em vaig fer passar el desitj que sentia de coneixe'l.

Era una nit d'estreno en el Teatre Català. Durant un entreacte l'atzar ens va reunir dintre un rotllo de gent de l'ofici que discutia am calor la superioritat o inferioritat del segon acte sobre el primer de l'obra qu'aquella nit es *posava* per primera vegada.

Un amic comú va presentar-nos.

—Pons i Massaveu... Casellas...

Vam estrenye'ns les mans amb efusió, i mentre ens passavam mutuament les frases de cortesia que feien al cas, io contemplava amb interès aquell senyor baixet i de modest vestir, amb aquella barbeta pebre i sal festonejant una cara ovalada de color fi, torrat i verdosenc, com de patina de quadro antig; em fixava en aquelles faccions quelcom embotornades, en aquell perfil de nas ornitológic, lleugerament cargolat en les aletes, qu'es plantava ferm entre els ulls, d'un terbol gris, surtits, grossos, negats i de mirada dolçament ovina.

Ple de bondat i senzillesa, anava manifestant-me el gust que sentia de coneixe'm personalment, expressant-se amb un tò monotono i recullit de melosa confidencia, com una salmodia seguida, molt seguida, qu'em feia l'efecte d'una veueta baixa de confés que no li agrada ser interromput. Va trencar al poc rato la nostra conversa el repic d'un timbre qu'ens anunciava el començament del tercer acte.

Oferint-nos amistosament nostres cases respectives, vam fer cap a la platea, boi somrient l'un i l'altre de la casualitat de trobar-nos quasi quasi veïns, gaire be del meteix barri.

Transitant-hi sovint, com io hi transito, no és pas difícil topar al nostro ome al bell mitj del seu *terreno*, és a dir, veure'l en ple exercici de les seves

funcions de novel·lista, are caçant el tipic, are pescant l'escena, o be apuntant-se en un quadern, més gros qu'un llibret de fumar, el verb expressiu, el mot tipic, la frase característica o el modisme pintoresc. I més d'un cop (ia ho creg!), i més de dos, l'hi apollegat mentre confessava amb insinuant dolçura a un individu d'aquells que li conten per peces menudes tots els ets i uts de la seva vida i miracles, que, convertits en article, podran llegir l'endemà en les planes d'un diari o revista catalana.

Doncs d'aquêt detingut estudi del llenguatge (a voltes immoderat en l'aplicació), d'aquesta investigació constant del document (que molts cops deixata massa al servir-s'en), d'aquesta saturació íntima, amorosa i de llarga data amb el medi que descriu, en surten planejades a cop calent, a l'escalfor d'una febrereta creadora i melancòlica, les escenes d'aquell teatret de la vida de barri, ont desempenyen el seu paper els personatges més umils de l'estament menestral. An aquêt braç anònim, penúltim graó de l'escala social, s'enquibeixen els eroes obscurs de la comedieta humana, qu'en Pons fa sortir de la classe propietària més modesta, o de la més ínfima de la burocràtica, o de la petita indústria que s'està morint, o dels menuts oficis qu'es van acabant: el propietari ínfimíssim i l'empleiat de poc sou, el pixa-tinters neulit i la militarà pobra, el calçinaire i el carboner, l'ataconador i el sastrinyoli, el betes-i-fils i el plats-i-olles, el taverner i l'adrogueret, l'adoba-vanos i l'aucellaire, l'erbolari i el caixes-demort. Enamorat de lo tipic d'un costums que van perdent-se, ens retreu, enternit i maliciós, amb aquell carinyo de rector qu'es recorda de quand era escolà, are les sortijes de carrer o els cops de pedres del glacis, les mones d'ous de la Pasqua o els neulers dels ignocents, la comedia d'aficionats o les penes de l'aprenentatge, la xocolata del bateig o els confits del casori, sense oblidar els domassos de la professó, ni els fogs de Sant Joan, ni la ginesta de Corpus, ni les rosetes de Sant Jordi, ni el palmó del Diumenge de Rams.

Tot ulls i tot orelles, i esperonat per l'abít quelcom xafarder de l'observació, ens conta, com un xiu-xiu de xerrameca, els rebomboris del veïnat, els escàndols del safreig, els quèntos de rebotiga, les murmuracions de porteta, les converses de balcó a balcó i les baralles de replà a replà; i, tot cor i sentiment, d'una desgracia al barri en fa una tragedia, un idili de l'amor de dos joves del carrer, i una elegia de la mort d'un estadant benivolgut.

«LA COLLA DEL CARRER», «QUADROS EN PROSA», &., &.

Encare que no tota publicada en volums apart, no deixa de ser extensa la obra del nostre escriptor costumista. De les nombroses poesies qu'en periodics o revistes ha tret a llum, sols unes quantes (que io sapiga) van ser colleccionades en un tomet amb el títol de *Menudalla*. Altro tant succeeix am les narracions, *nouvelles* o articles de costums, que constitueixen la part més abundant, més característica i fins més saborosa de la cullita literària d'en Pons i Massaveu. Ans que tot, i sobre tot, cal afirmar en rodó que tant en prosa com en vers, l'obra, tot ella, pel caracter de realisme tipic i sentiment local que l'informen, entra de ple a ple en el periodo del nostre reneixement, que l'Yxart ha magistralment qualificat d'apologetic.

Ome sincer i enemig de poses, no es cuida pas nostre autor de dissimular

l'amor i entusiasme pel seu *medi*, per aquell barri, «que troba gaire be poetic», sinó que procura fer ressurtir «lo molt que l'apassionen i encisen son carrer i son veïnat». Aixís, diu en *Quadros en prosa* (1878): «Fins conto emmalaltir-me de anyorament si un die (Déu no ho vulla) me veig condemnat a *ostracisme*, és a dir, a mudar-me.» «Mon carrer és per a mi aquella *mitja vida* a la qual ens referim a l'alabar les conveniencies de la passió qu'ens atrau.» En *La colla del carrer* (1887), tot i regoneixent pels adorats barris vells la necessitat de renovació que forçosament imposen el bon gust i l'importancia que Barcelona adquireix, lamenta, adolorit, el «no puguer escorre una llagrima contemplant el llog aont gronxaren son breçol, i de que s'agi d'aconortar, com molts fills de aquells encontorns, exclamant: — Aquí era ma casa.» I més avall, planyent-se de la vida postixa i desassossegada d'avui die, troba a anyora «la natural i quieta» d'altre temps, en companyia d'aquells veïns que formaven com «una sola i nombrosa familia, una «intima germanor», i en certs moments de calamitats publiques «la més cristiana de les comunitats».

Be es veu be prou, per aquestes cites, que la descripció dels llocs que primer van tancar la joia de la seva joventut i més tard l'anyorament de tota sa vida; que la pintura d'aquella bona gent, sang de la seva sang i entranya de la propria entranya, no podia en Pons fer-les a tall d'analista fred o anatomic curiós qu'opera *in anima vili*, sinó com ome emocionat i entusiasta que plora i riu devant les miseries i ridiculeses d'aquêt petit món, del qual podria dir, com el poeta, *quæque ipsa miserrima vidi et quorum pars magna fui!*

Més també és de justicia fer observar com aquêt encomiastic prurit d'identificació amb el medi que retrata i fa reviure el novelista, va sempre dant-se les mans am cert esperit critic, entre tristó i condescendent, que, ademés d'innegable delicadesa, dóna al quadro prou trasllat de la vida tal com és. Res d'optimismes de bonifaci, d'aquêts que tant abunden en les ignocentes narracions de bona cosa de novelistes de casa; res, tampoc, de pallaçades pseudo-umoristiques o esplets xavacans i convencionals, brillants a voltes, a voltes embafadors, i quasi mai convincents per falta de sinceritat, però que, apesar de tot, han fet la fama, per mi immerescuda, de certs articulistes de costums. No: ni ceguera optimista, ni umorisme de vidre volador: una observació de la vida, si no fonda i vasta, escrupulosa i sincera, que no arriba ni de bon troç a les altures de lo impersonal, per restar sempre influïda per una afecció interior. Més com aquesta és tristament reflexiva, qu'és com dir *pessimista*, o, més ben dit, *vident*, el trasllat, quelcom subjectiu, de les investigacions naturals i humanes té prou valor plastic i psicologic per fer-nos l'illusió de lo viscut.

Recordant no més el daltabaix horrible, l'impressió macabra am que conclou l'esmentada *Colla del carrer*, ia n'hi hà de sobres per a fixar el negre pessimisme d'aquell desenllaç, com a característica del temperament d'un escriptor.

«TRASCANT PER LES SERRES»

Doncs aquêt pessimisme de que parlo s'accentua am tal vigor en l'ultima obra d'en Pons i Massaveu, qu'en alguns d'aquells quadros de la Segarra, com *El pas del bord*, *L'anada al molí* o *A la bona de Déu*, pren tot l'aspecte d'un fatalisme determinista. Las volicions i les accions humanes s'acoten sempre, o

quasi sempre, sota el jou aclaparador del medi, del temperament o de les circumstàncies. Els sentimentalismes un poc femelletes qu'hem vist eixir mannyags en els quadros barcelonins, es tornen, a voltes, en els sagarrencs, ironies crudels, crudelíssimes, com reflectint aquella implacable indiferència de la Naturalesa, que, majestuosa en tot, no ha pas de deturar sa marxa triomfal i eterna per les petites miseries de la vida umana.

¿D'aont, doncs, dimanen aquesta amplitud de concepte, aquesta intensitat de comprensió, aquesta visió més justa i més serena de les modalitats psicològiques? Per mi, de dugues causes principals: una, les actuals direccions de les literatures estrangeres, que forçosament hân de determinar en la nostra una evolució paralela, am doble motiu quand se tracta d'un il·lustrat autor com el qu'analiso, que procura sempre estar al corrent de lo qu'es passa a fòra casa; i segona, la més avantatjosa posició qu'aquesta vegada ha agut de pendre l'artista devant del nou model a reproduir, ia que devant del vell, atret pel carinyo que li inspirava, s'hi acostava en desmasia, i tal proximitat no li consentia veure el conjunt am l'independencia qu'el veu are, col·locat a distancia convenient. Aquêts dos motius, l'un de caracter general i l'altre de particular, fan que la derrera obra d'en Pons s'avalori d'una força de vibració, que sols en l'incubació d'un estat potencial aviam traslluit en les anteriors.

Perquè deu fer-se notar que la producció d'avui ve a representar com un desenrotllo i desencongiment de les condicions inicials de l'autor, tant en el sentit de les qualitats com (desgraciadament) en el de les deficiències. Tot lo que creix, per una banda, el criteri literari, que, com acabem de veure, presideix a la concepció, prenen peu, per l'altra, certes enfadoses tendències a la difusió i a la raresa del llenguatge, que, per fer pesada i geroglífica la relació, considero com a desviacions, difícils d'explicar-se en un literat tant perspicaç. Aquêts vicis de forma, que ja hî fet notar lleugerament al parlar dels *Quadros barcelonins*, s'exageren i repeteixen aquí de tal manera, que malmeten en grand part l'efecte total de la composició.

¿A què venen aqueixes insistències fatigoses, qu'allarguen l'acció amb incidents que, sense dur cap aspecte nou, refreden l'atenció i l'interès? ¿Per què diluir el dialèg am divagacions que perjudiquen la precisió dels caràcters? ¿Per què enfarfegar la descripció am detalls que no trobo del tot pertinents, perquè són dels que no modifiquen o caracterisen essencialment el natural?

Afegiu a tot això un llenguatge, sens dubte molt propi de la terra qu'es descriu, però qu'en el llibre no resulta espontani ni natural; afegiu-hi també uns giros, tal volta molt característics, però que desconcerten i entrebanquen al lector més ben previngut, i us podreu formar una idea d'aqueix estil, que, per mi, és el pecat capital dels *Quadros de la Segarra*, obra que, am tot i els defectes senyalats, pod posar-se al primer rengle entre els millors novelers de costums rurals. Tals són les maravelles de fondo qu'atresora!

Aquesta és, francament exposada, l'impressió qu'em fa l'obra general d'en Pons i Massaveu, escriptor de valua, que, en quant a exit social, no ocupa pas el llog que li pertoca en el nostre reneixement literari.

R. CASELLAS DOU

ELS PETITS SOLDATS

QUAND som menuts gaire be a tots ens plau el fer el valent. Empai-tem als escarbats desde lluny i armats d'una escombra; perse- guim als porugs ratolinets burxant-los, martiritzant-los, amb el bastó de l'avi; petaquejem als goços esgarriats, tot reculant unes passes; però si els escarbats, esma-perduts, s'ens venen a sobre; si boten els ratolinets, refugint la tunda, i els goços, emmurriats, ens reganyen les dents, ja s'ens ha fos la valentia. Déu ens donga en semblants cassos les faldilletes d'una mare per a servir-nos-en de barrera!

Ja xicots, moguts pel mateix instint, am tot-om fem l'ome. Amenacem als més menuts, embronquinem als iguals, fem cara als grans, atribuint-nos i tot mil fantasioses proeses per a acreditar el nostre coratge; més la paraulada d'un atrevit se converteix en cop, i el que reb el tanto, entenent el *sant i senya*, ja no té cames sinó per a corre.

En aquella primera edat demanem als Reis un sabre, un murrió, una ban-dera, una escopeta, una llança... Una escopeta que tiri, una llança que punxi! Ens escolten els Reis, enlluernant-nos am sa munificencia; i, estirat el cos i en- devant el pit, engabanyats amb aquells arreus i encarrenquinats amb aquelles armes, la rumbejem amunt i avall, caminant am més fatxenda qu'un tambor dels de la porra grossa.

—Mireu-nos! Ja no és de canya aquêt fusell! Ja no és de paper aquêt barret de general! Ja no és de fusta aquêt sabre! —anem dient an el qui ens mira, an el curios qu'ens observa, la rialla als llavis i espurnejants els ulls, tot retra- ient en la memoria els bells jorns de l'infantesa devant d'aquella extravagancia.

S'ens espatllen aquells trastos, els pantalons ja ens curtejen, els llibres ens fan més feix, creixen els envolums d'estudi, la sombra del mestre, amenaçant i sinistre, no s'ens aparta de la testa: arribem an aquella edat en que, més atrevits, aventurem una *campana* per a veure maniobrar la tropa; més descarats, ens acomboiem am les patrulles, seguint sos passos i estrafent sos aires; més

forts, juguem els vespres a *arriscats*, per lo que té de belic, i ens aficionem als *cops de pedra* perquè ja són una veritable guerra; i a l'acostar-s'ens de nou els Reis, estimulats per aquell esperit de valentia, més enardit encare am la lectura de l'istoria de Napoleon I, d'Espartero i de Garibaldi, apreses tot jugant a *rodolins*, entre el llibre i la cartera, els colors i la baldufa, no ens oblidem de intercalar-hi els soldats, les capces i auques de soldats qu'hàn d'apaibagar el nostre desfici.

Ja les tenim. Cumplimentosos els reis, encare ens els han posat dins els borceguins. Sols ens imposen una condició, un manament: que no ens els emportem a estudi. «—I que no s'enderrereixin les lliçons, ei!» hi afegeix l'avi. Els persuadim a tots amb un sol gesto, i ens aboquem a la brega.

Els primers soldats qu'em van dur els Reis vaig endreçar-los dins la gramàtica. Per entre els fulls d'aquell llibre, retalladets ja i empastifats de grog, blau i vermell, amb aquella propietat nostra que no ens ve d'un gruix de Ciutadela (Q. E. T. S.), disposats am tot ordre, per rigurós escalafon, armes amb armes, s'hi aquartelava tot mon exercit.

Am quina joia els revistava cada vespre ans d'anar-m'en a retiro! Fins me n'enorgullia! Més ¿com no avia d'enorgullir-me d'un exercit tant fidel, tant sumís, tant lleal, tant respectuós, tant sever, sense una conjuració que reprimir, sense una deserció que lamentar, sense quartelades de cap llei ni sublevacions de cap mena, sense ambicions de les que doldre'm, en fi, com ben apoderat de sa missió, de la missió que correspon a tot exercit de servir sola i exclusivament per a la defensa de la patria?

I era tant ferm aquell goig, que, al bo de la classe, tot conjugant un verb o declinant un article, verb i article qu'em recordaven per relació a l'*abanderado* d'artilleria i al metge d'usards, per escaure's semblants lliçons en les planes aont hi jeien tals personatges, fins m'anyorava de no tenir-lo a la vora.

—No et distreguis! No et distreguis!—me deia l'avi, a l'arribar l'ora del repàs, coneixent de sobres mon desfici.

Badava el llibre, tapant els soldats am la mà, i, boi entonant am fermesa *el, artículo determinante, del género masculino, número singular; plural, los*, qu'era lo primer que se m'acudia per engalipar-lo, esperava que s'esquillés pels dintres. Un cop ja no s'oïa el refreg de sos passos, m'entregava de nou a la fatlera. Girava el llibre de través, m'el posava devant per devant, sostenint-lo amb una mà, en tant signava els *sants* am l'altra; i, tot anomenant-los per sa graduació o classe, em distreia am la revista.

—General... Edecan... Coronel... Gastadors... Tambors... La musica!—L'entusiasme m'anava creixent al personificar-los, al revivar-los en ma fantasia, i a l'acostar-se la musica, am sos serpentons i ses campanilles xinesques, sos fagots i ses timbales, inconscientment ja, sense adonar-m'en, hi tarallejava una marxa.—Capità... Tinent... Caçadors... Infanteria... Cavalleria... *Treee... Triii... Terreee... Terriii... Triii... Treee... Traaa...*—anava reflant, amb el somriure als llavis i la joia en la mirada. Més el soroll de passos avançava novament, i l'espinguet i la marxa es convertien en definicions.

L'artilleria, tant de plaça com rodada, m'enardia tant que, no cabent en el meu seti, m'enfilava respatller amunt, afiançant-me pels llistons de la cadira. Imitava el trontoll dels carros, el trot dels cavalls, el renill de les mules, l'espeteg dels canons, els fiblets de les tralles, esbojarrant-m'hi, aturdint-m'hi,

sense mirament, en tal manera que, alarmant-s'en els de casa,—Però, què tens? Qu'et tornes boig?—me deien, entr'obrint la porta.—*En, con, por, sin, sobre, tras, de, desde...*—els responia, tot renyant-los am la mirada, com mortificat per sa interrupció.

I, apenes eren fòra, ja revistava de nou l'exercit.

Quand la guerra d'Àfrica, ma fatlera pels soldats arribà al seu paroxisme. Cada setmana sortia una auca nova, i am totes me feia.

La de l'exercit espanyol; la dels moros, emmorenits tots, barbuts, arrebosats de blanc, am ses espingardaces i gumies; la dels voluntaris catalans, comandats per en Sugranyes, am ses barretines vermelles, gec i calces de vellut blau, rojos vius i calçons de cuir, ferrenys tots, i tots amb el trabuc a l'espatlla; am ses garites i tendes, am ses palmes i figueres de moro, am sos castells i reductes, en pintoresques perspectives, en panoràmiques decoracions.

Jo i un altre noi, veí de dalt, feiam *vaca* i jugavam cada vespre a la guerra. Enganxavam els soldats sobre cartolina; hi engiponavam un peuet de fusta, ja retallats; els exteniam, un cop llestos, demunt la taula del menjador, extesos sos devants; l'exercit riffenyo a un cap i l'espanyol a l'altre, enrestellerant-los per ordre; i, après de quatre inofensives evolucions, efectuades pels caçadors o guerrillers, qu'acompanyavam amb els nostros dits i am molt compte, perquè am un fregament de braç no s'ens esllabícés tot el respectiu exercit, iniciavam la brega.

Ens posavam al cap de taula, darrera el gruix de la tropa, aont hi teniam apilades un sens fi de municions de tot calibre, vulgo boles de paper, menudes per l'infanteria i grosses per l'artilleria, i, disparant-les contre l'enemig, previ el toc dels clarins i l'atabalament dels tambors, a neta mà si no teniam tirador de goma, començavam la batalla.

«—Ja t'hi mort un general!» «—Jo també!» «—Errada!» «—Bona!» «—L'Odonnell per terra!» «—Qu'és valent en Prim! L'hí raspat tres vegades i no vol caure!» «—Animo, minyons!»—deiam an els voluntaris.—*A ellos!*»

Els canons retrunyien, esclataven els obusos, espetegava la fuselleria, aixordant l'espai, i capgirellavam generals, i volcavam canons, i queien a rengles els soldats, i tombaven tendes, palmes i garites. Ja en quedaven pocs: dotze... deu... vuit... tres... un... un cornet... un cornet d'ordres qu'en mitj d'aquell xafarranxo seguia tocant a mata-degolla. Apuravam les boletes fins a tombar-lo; i un cop no restaven soldats, un cop no veïam anima viva en peu, que en això consistia la nostra guerra, *sospeniam* la batalla.

Redressava's de nou l'exercit al primer sò de clarí, com altra vall de Josafat al toc de resurrecció, i a la poca estona tornavam a ser-hi.

Més lo que són, lo que poden i a lo que condueixen els ardors belics! Plaga a la fi la guerra, pertorbadora de nostro seny i enverinadora de nostra sang, de tal manera soliviantà nostro coratge, per si el triomf era dels moros avui, o dels voluntaris al següent die, qu'aquells dos nois, tant pacífics, amigs fins a partir-se les postres, i companys fins a mai deixar-se, s'exaltaren en tal grau, cert die, al discutir l'exit de la batalla, que, si no hi corren amatents els grands, a les *ambulancies* tenen d'aconduir-los.

Vam començar amb espetegs de llengua, ens vam emparaular tot-seguit, tractant-nos... Si gosés a dir-ho! No sé de què ens servia *aquell* llibret qu'ens ensenyaven a estudi! Vam enlairar els punys après, cridant als exercits en nos-

tra ajuda, i, etgegant-nos entre cap i coll moros i cristians, canons i obusos, garites i tendes, figueres i palmes, vam acabar per abraonar-nos-hi.

Un i altro, poc temps més tard, planyent-nos de la nostra amistat perduda, anyorant-nos a tot-ora i penedint-nos d'aquella feta, d'aquella etzegallada, filla d'un soptat encegament, qu'és el mobil de tota guerra, ens vam fer els trobadços, i, après d'un curt armistici, precursor de la pau, qu'és l'engendradora de tota joia, vam llicenciar per sempre més els nostros exercits.

Vuit anys après un paperot qu'em portà el sereno va despertar altro cop en mi aquella valentia d'altros temps, vetllada per la prudencia més endavant, i condormida, ja més tard, en ma memoria. Me demanaven per a servir al rei... dig, a la reina, perquè a-les-ores era una reina. A la reina de què? A la reina de qui? D'Espanya? No ho semblava pas. Tant era aixís que, poc après, l'expulsaven del reialme am menos atencions qu'a un mal llogater de quints pisos. Dels espanyols? Am dir que tots hi van posar les mans a l'empentar-la dret a fòra, queda demostrat lo lleu de son domini. ¿Anava a servir a la patria, pod-ser, com el paperot deia? A quina patria? ¿A la patria dels del frac verd, dels de la casaca blava, dels del gec a l'inglesa?

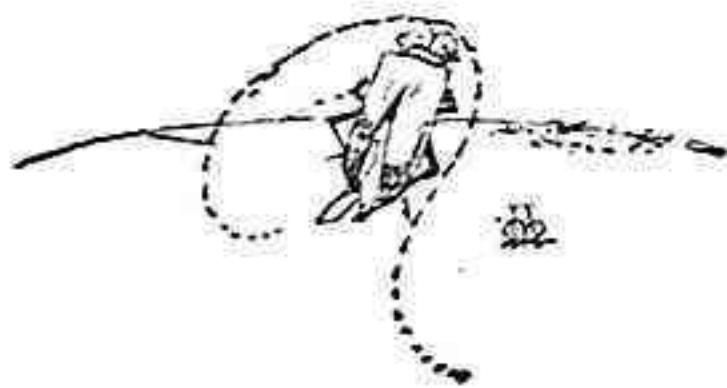
Quand descarregaria el fusell, a l'imperiosa veu del primer quefe (qu'allavors hi eram sovint), a quin germà feria sang? Al grand, al mitjà, al menut? Perquè, d'etgegar-lo, tal com estava la situació politica en aquells dies, ho avia de fer sobre algú dels propis, dels de casa.

Vaig recordar-me de mos soldats, de mon amic (mon amic precisament conspirava amb els progressistes), de lo ignominiós de la guerra, d'aquell simulacre de guerra començat am broma i acabat am remordiments, per no obeir a altro fi qu'el capritxo, per no dignificar-lo una aspiració onrosa. Vaig comprendre que ma patria, la sola qu'em podia cridar, i a la que mai feria el sord, no era la del paperot del sereno, i, arreplegant mos estalvis, gotes de suor expremudes de mon front i condensades en monedes, vaig comprar l'*absoluta*.

—Podent-m'en estar,— me vaig dir,— no vull exposar-me a un fratricidi.

I la perdua de mos afanys i mes suades per lliurar-me de soldat, per refugir aquell trajo, que tant m'aví fet glatir en els bons jorns de ma infantesa, símbol d'esclavatge a-les-ores, s'em féu aixís menos sensible.

JOAN PONS I MASSAVEU

LA COSTA CATALANA

ROSSELLÓ

DE SALSES A ARGELÉS

II

SANT IPOLIT

la sortida de Salses comença l'excursió qu'ens hem proposat de fer a peu per tot el litoral ont la nostra llengua és parlada.

Deixem el castell, i poc després atavessem la vila, que no té res de notable, situada en el pla. Emprenem la carretera de Sant Ipolit un matí de les derrerries d'agost, en qu'el sol cau de ple sobre la plana, cuberta de vinyes. De tant en tant, les ondulacions del terrer ens permeten veure al lluny la superfície liquida de l'estany, grandiosa, immensa, fins a confondre's am l'oritzó. A la dreta deixem apartat el llog de Garrius (1), fent sempre via entre vinyes, que mostren el verd dels seus pampols sota la blavor del cel, quiets a l'acció dels raigs xafogosos del sol del mitj-die, sense qu'un alé d'aire els bellugui. Passem el canal de la Salanca. Es veuen arbres escampats çà i enllà, i entrem a Sant Ipolit després de cinc quarts de marxa.

En'vent donat un tom per la població, ens en anem a l'ostal, un ostal de poc moviment. Som tres a taula: un propietari de vinyes que ve de Narbona, tot aturant-se per cada localitat al tornar a la seva terra, i nosaltros. L'ostalera ens dona un dinar ben a la catalana. Va de la cuina al menjador, per dur els plats i donar-nos conversa. El propietari rossellonès ens parla de gabatxeria i dels gabaigs, am grand delectació nostra, i nosaltros ens trobem complertament a Catalunya sense ser-hi.

Som a la primera de les vuit municipalitats (2) que formen el territori anomenat *la Salanca*, el més productiu del Rosselló. Comprèn l'extensió limitada

(1) El rei Joan I va concedir la jurisdicció d'aquêt llog i de Sant Ipolit a un Julià Garrius, tresorer seu. Vegi's el volum XII dels *Documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*.

(2) Sant Ipolit, 1,066 abitants; Sant Llorenç de la Salanca, 4,609; Torrelles, 1,504; Cleirà, 1,521; Pià, 1,777; Bonpas, 1,121; Vilallonga de la Salanca, 1,005; i Santa Maria la Mar, que compta 512 moradors.

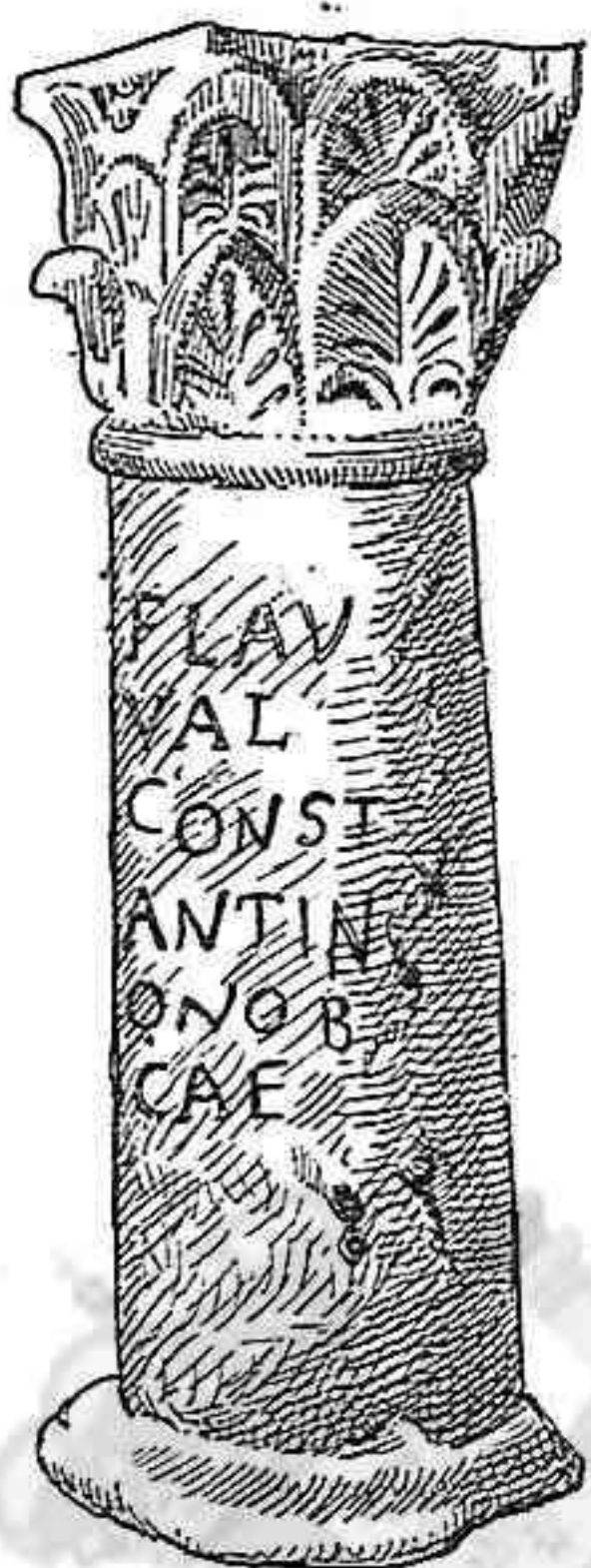
per l'estany de Salses i la Tet, la carretera de Perpinyà a Narbona, i el mar. Un temps terres baixes i pantanoses, pod-er avent format un estany com el de Salses, o sent-ne la continuació, avui són totes ben conresades, i hi abunden les vinyes, les ortes i els fruiterars. D'aquestes poblacions, les que porten el nom del sant a qui es va dedicar llur primera iglesia, demostren ser d'epoca més recent que les que, com Torrelles, estan, además, edificades sobre nivell una mica elevat.

El nom d'aquesta regió recorda les antigues maresmes que hi devien aver, o be les *Salines*, qu'encare en queden algunes a Sant Llorenç, vora l'estany de Salses, i que no hi hà dupte qu'eren nombroses en temps dels romans i en l'edat mitja, segons els documents.

La plaça de Sant Ipolit té l'aspecte bonic de totes les viles que tenen encare al mitj el grand arbre voltat de pedriços.

Un ample carrer porta a l'iglesia, enfront de la quina hi hà un mur del castell, que, segons noticies, pertanyia en el sigle XIII als cavallers templers.

Sota el porxo de la parroquia, edificació moderna, s'han guardat alguns restos de l'anterior iglesia: una inscripció, amb esculptures de baix-relleu, de 1258, que publica M. Bonnefoy en sa *Epigraphie Roussillonnaise*, i un milliari romà, que reproduim tal com està en l'actualitat, servint de fust a un capitell romaní, provinent tota la columna de l'iglesia primitiva. Es de calcari mioceni, va ser trobat vora l'altar major en 1847, i té una alçada (el milliari sol, s'entén) de 1'05 metres, am les demés proporcions que li donem en el gravat. L'interpretació que generalment se li ha donat és:

Flav(io) Val(erio) Constantino nob(ilissimo) Caes(ari)

En Gazanyola (1) creu qu'es tracta aquí de Constantí *el Jove*; però el maulaurat Julien Sacaze, qu'és el darrer qu'ha parlat d'aquét monument (2), demostra que fa referencia a Constantí *el Grand*. Aquest autor troba mitj esborrada una *M* (quin rastre nosaltros no sabem veure), i a l'interpretació donada aquí hi afegeix:

m(illia) [p(assum)]

Abans de deixar Sant Ipolit tenim el gust d'encaixar amb el simpatic rector Mossén Emili Rous (Ros), tant erudit com amable (3), qu'ens va ensenyar un

(1) Jean de Gazanyola: *Histoire du Roussillon*, pag. 31 (Perpinyà, 1857).

(2) Julien Sacaze: *Inscriptions antiques des Pyrénées*, pag. 18 (Toulouse, edició que publica la *Revue des Pyrénées*, 1890).

(3) Acaba de publicar un llibre que suposa un estudi de bona llei: *Histoire de Notre-Dame de Font Romeu* (Lille, 1890).

calzer del sigle XVII, una de les obres més curioses de l'orfebreria perpinyanesa.

III

SANT LLORENÇ DE LA SALANCA

De Sant Ipolit a Sant Llorenç (o *Sant Llaurent*, com diuen els catalans d'aquí) la distancia és curta. En menos de mitja ora arribem a l'ultim poble passant per una carretera magnifica i ben cuidada, com sab cuidar-les l'estat francès. La campinya és sempre ermosa i poblada.

Sant Llorenç és la localitat més grand de la Salanca. Les cases respiren benestar, els carrers són espaiosos i nets.

La població no és gaire lluny del mar. Una bona carretera condueix al port de Sant Llorenç, ont hi hà un caseriu que porta el nom de Barcarès. Aquêt port no és altra cosa qu'una platja un xic fonda que no pod abrigar sinó a les barques de pesca i a les petites embarcacions que transporten vins i fruita. Ha donat força vida a Sant Llorenç; però el petit port, l'unic que hi hà en la platja rossellonesa, està molt decadent desde l'obertura del ferrocarril de Barcelona a Perpinyà i Narbona.

Aquí se celebra fira el 14 de setembre.

L'ultim senyor de Sant Llorenç avia donat la vila al rei Alfons; però Fina, viuda de Ramon de Sant Llorenç, reclamà, i sembla qu'en va disfrutar tota sa vida. Després va tornar a la Corona, i, com senyor de la vila, el rei va acordar als seus abitants una carta important en 22 de febrer de 1213.

El comte Nunyo avia empenyorat la senyoria de Sant Llorenç a Guillem de Creixell, antig veguer de Cerdanya, per 18,000 sous melgaresos. Ramona de Creixell avent-se casat am Guillem de Castelnou, aquêt va demanar una nova hipoteca pel credit de la seva esposa, i el senyor Nunyo Sanxo renova l'acte en 23 de juliol de 1218, ont s'enumera tot lo que constitueix la senyoria.

En 13 calendes febrer 1243, el rei D. Jaume *el Conqueridor*, desde Colliure, a preg dels abitants de Sant Llorenç, els hi va confirmar els privilegis de 1213, afegint-n'hi alguns de nous (1).

IV

TORRELLES

La ruta de Sant Llorenç a Torrelles és bona i plana. El trajecte és de mitja ora curta. El país, sempre ermós, de lo més exuberant de la Salanca, animat

(1) Aquestes noticies, com moltes de les que donarem més endavant, són extretes dels documents publicats i observacions fetes pel savi Alart en la seva notable recopilació *Privileges et titres municipaux de Roussillon et de Cerdagne* (Perpinyà, 1874).

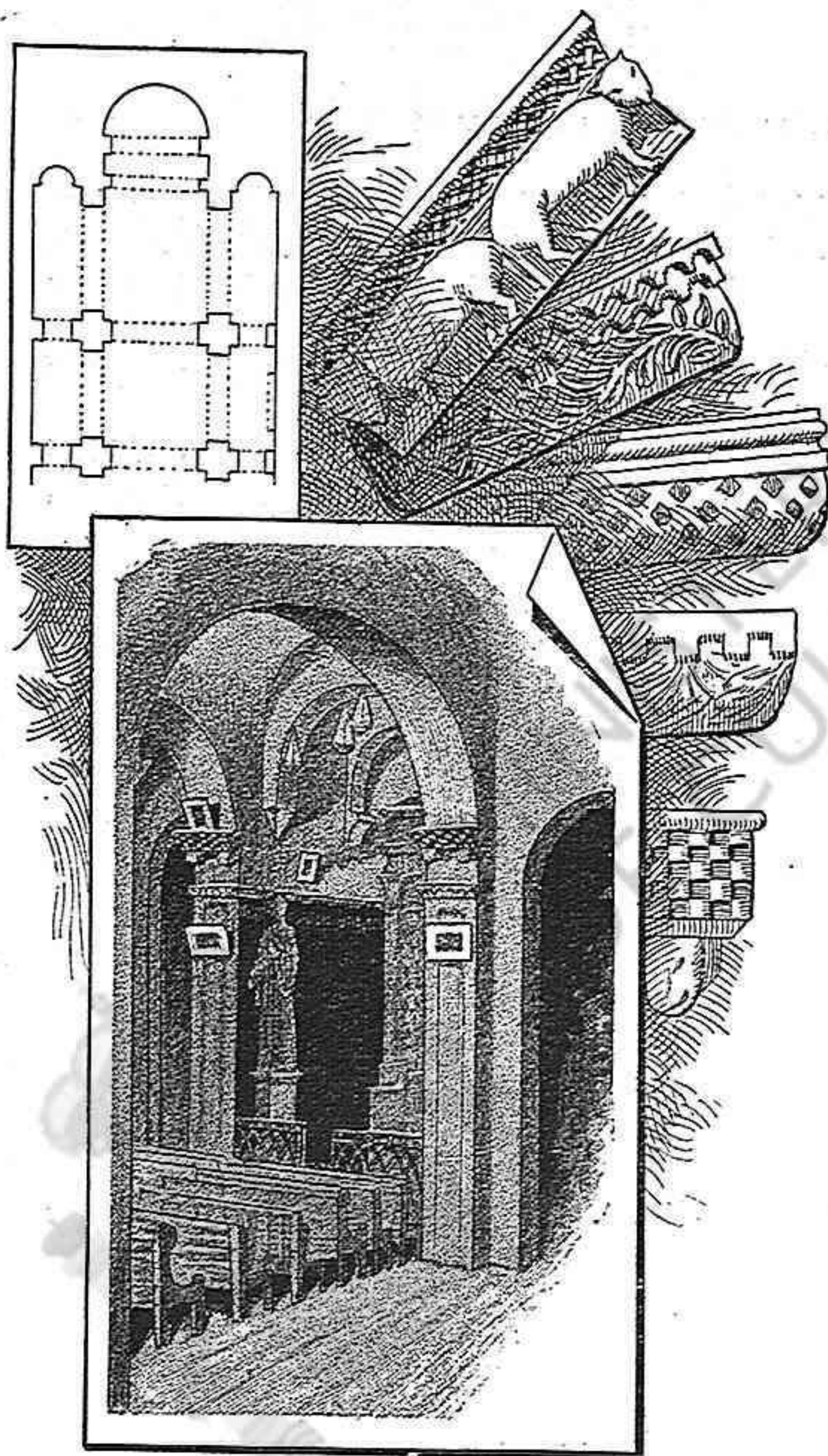
per la vegetació i els masos qu'es troben sovint. A mitj camí a travéssem un dels tres rius que reguen la plana del Rosselló: la Gli (1), que neix en l'avui departament de l'Aude, i entra en país català a Estagell, i passant per Cases de

Pena, Espirà, Ribesaltes, Cleirà i entre Sant Llorenç i Torrelles, va a morir al Mediterrà prop del Barcarès.

Passada la Gli, deixem a la dreta el santuari de Joegues, i, voltats d'un paisatge esplèndid, entrem a Torrelles, el poble més típic dels qu'hem vist d'aquesta benaurada regió de la Salanca.

Els carrers i les cases tenen un aspecte antig i roneg, mentres que les altres poblacions vistes el tenen més modern.

La parroquial és de planta romànica, amb alguns detalls d'ornamentació en el cim dels pilars i arrencs de voltes que suposen pertanyer a una de les primeres fases d'aquell estil. Per falta de temps, i per estar l'iglesia enganxada am les cases que la volten, no ens ha sigut possible pendre sinó una planta interior. Reproduim també alguns detalls perquè es vegi que si aquesta iglesia no estava edificada en

Iglesia de Torrelles: Interior i detalls

1070, en quina data consta que pertanyia an el monastir de Sant Miquel de Cuixà en el Conflent, no va ser aixecada gaires anys després.

(1) O l'Agly, segons la nomenclatura oficial francesa. No cal dir qu'en aquest estudi ferem cas omís de l'ortografia actual que tenen els noms propis de la Catalunya francesa. Nosaltres els escriurem en català, qu'és el llenguatge del país, guiant-nos am l'actual pronunciació i am la manera com els noms han sigut escrits en els antics documents.

Existeixen dos actes de 1114 i 1134, firmats per l'ardiaca de Torrelles en nom del capítol; lo que fins a cert punt explica l'importància qu'allavors tenia aquesta localitat.

En 1197 el rei Pere I confirma i autorisa a favor dels senyors i habitants de Torrelles el circuit comú (*forciam comunem*), tal com l'avien feta o com voldrien fer-la en l'esdevenidor al voltant de llur vila (*in circuitu ville*); i els habitants prometen qu'aquestes fortificacions no portaran mai cap perjudici als drets del rei.

La senyoria de Torrelles estava partida entre tres senyors. En 14 calendes juny de 1227 Guillem del Castell afranqueix a tres germans, fills de Ramon Cardó de Torrelles, de tot cens, servitut, empuu, etc., i els seus descendents vol que siguin lliures *ut sicut quilibet cives romani*. Però Nunyo compra els drets de que Guillem del Castell s'avia desposseït, i els germans Cardó es regoneixen omes propis i solius de Nunyo. Dels tres castells o residències pertanyents a diversos senyors que tenia Torrelles dintre de la cellera o cintura de ses muralles, l'un era la meitat de Guillem del Castell i l'altra de Nunyo, en 1228. Més tard tot va ser del comte Nunyo i en un mateix die restituit a Guillem del Castell a condició de ser bon vassall.

Entre els documents curiosos que formen l'història d'aquesta antiga població, n'hi ha un que, per tractar-se del desgraciat Ponç III de Vernet, no deixarem passar per alt. Dit senyor era acusat i perseguit per aver anat el seu pare amb els albigesos. El rei Jaume I li va perdonar el pecat per la suma de 22,000 sous melgaresos, quantitat que no podia reunir en Ponç. No obstant, aquèl senyor semblava ser ome d'empresa i arreglat en l'administració de les seves coses. En 1260 compra terres a Canamals i altres parts de la Salanca per a la construcció d'un reg pels seus molins de Torrelles. En 1261 afranqueix an els seus habitants de coure en el seu forn senyorial i d'altres obligacions (1).

Per Torrelles hi passa un torrent que forma un estany i una espècie de port al comunicar-se amb el mar. Alguns són de parer qu'es podria treure més partit del Burgidor (2) com a port per petites embarcacions que no pas del Barcarés, platja llisa, sense abrigo; però sembla que té poc fons i qu'en algunes epoques de l'any no hi pod entrar una barca (3).

V

SANTA MARIA LA MAR

Quan deixem Torrelles ja és a l'ora dolça per fer camí. El sol va de baixa; els camps i els arbres, encare més opulents qu'els qu'hem seguit fins aquí, prenen tons reposats. Al dirigir la vista cap a França ens fem carreg del camí fet. Les Corberes bravejen a mida que s'allunyen, i mirant enfront ens adonem

(1) Vegi's sempre Alart, *Privilèges et titres*.

(2) En el país s'anomena *Burgidú*. Ja és sapigut qu'els rossellonesos pronuncien *u* la nostra o tancada, dient, per exemple, *Canigú*, *Miradú*, de lo que nosaltres diem *Canigó*, *Mirado(r)*.

(3) Lenthéric: *Les villes mortes du Golfe de Lyon*, pag. 159 (Paris, 1876).

de que les Alberes verdejen mentres s'acosten. Arribem a Santa Maria cap al tard i al cap d'una ora d'aver sortit de Torrelles.

Ens trobem en la població més curta de la Salanca i la més acostada an el mar. La fertilitat dels voltants aquí és molta, deguda tal vegada a la proximitat de la Tet.

Els senyors de Canet ho eran de Santa Maria. En l'any 1197 el rei i en Ramon de Canet autorisen a construir un clos fortificat en la parroquia de Santa Maria de Pabirans o en la de Sant Andreu de Bigaranes (1). De l'antiga muralla s'en conserven uns bons panys i una torra. Ademés, un bonic portal rematat per un campanaret adobat am rellotge. En l'abside de l'iglesia parroquial s'hi veuen dugues finestretes romaniques del sigle XII, de molt bon gust.

A l'ora bona ens en anem a l'ostal, ont un alegre sopar ens espera. Som una colla a taulejar, tots gent del país menos nosaltros. La mestressa, qu'és força vella, es perd de tafañera per saber què portem dintre del sac i de la motxilla. Els trespeus de la maquina fotografica li criden sobretot l'atenció. Ens pregunta si som marxants, i de quin article; després ens pregunta si som mestres d'escola. Un ome petit i molt nerviós que menja a taula fa corre que som *musiciens*, i la vella ens fa prometre que *jugarem* en avent sopat. Per ultim, un traginer aixurit que diu qu'ha corregut molt assegura que som *fotografes* i qu'anem *portretant* pels pobles.

—I be! Ja fareu sous ací,—ens diu la vella.

Quand nosaltros els diem que recorrem aquèts països per afició, que no treiem fotografies sinó de coses antigues o de paisatges qu'ens agradin o de gent del terror, sense cobrar, se n'estranyen molt i admiren la nostra voluntat.

—Si cerqueu coses antigues vos calrà veure l'iglesi, qu'és més vella qu'el curat,—diu la mestressa.

La comparació de l'iglesia amb el seu rector ens sorprèn. A-les-ores ens expliquen qu'el rector actual és tant vell qu'ha batejat o casat an els més jaïos del poble. Pod-ser és un exemple unic d'un rector qu'és pod dir un veritable pare dels seus feligresos.

A-les-ores la conversa va tombar sobre les coses del temps vell. Un diu am tota seguretat, com per a afalagar-nos, que l'Espanya arribava abans fins a Narbona. No ens cal ponderar am quina anyorança alegre hem evocat els recorts del temps de la Catalunya nació, i com tractem de convence an aquella gent de la diferencia que va de la patria catalana a la patria espanyola; de que quand el Rosselló es va unir a la França, es va separar de l'Espanya decadent, no de la Catalunya trocejada; de la distancia que hi hà entre la civilisació castellana i la francesa; i, per fi, de l'identitat de llengua i de sentiments de tots els qu'estavam a l'entorn de la taula.

Acabat el sopar va caldre cantar, perquè tot-om estava content. Totes les cançons varen ser catalanes. No van faltar les indispensables i sempre boniques *Montanyes regalades* i *Lo pardal*. Va venir la tanda de les *corrantes*, i nosaltros vinga copiar lo que sentiam. Un n'hi va aver que va cantar

(1) *Pabirans* i *Bigaranes*: noms més antics qu'els dels sants, i are del tot perduts.

una cançó estranya, que, per referir-se a una operació agrícola molt de la terra i a una població de la Salanca, no podem menos de publicar. Heus-e-l'aquí:

Les nines de Cleirà
totes escossellen;
més jo vos ho vull dir
que totes beuen vi.
Afins a la més vella
que s'hi fa amb una escudella,
i, si massa cal,
se fa seguí un barral.
Aquèt barral
se l'emporten a les vinyes.
Quand és trencat
és negre com un pegat.
Diuen que hi ha estat aiga.
Jo els hi dig el contrari:
—Es negre així,
marca que hi ha estat vi.—

Are ve el més de març:
irem a fer mitj die;
are ve el més de març:
irem a fer tres quarts.
Respon la més alegre

(feia veure que dormia):
—Se cal aixecar:
nemmon (i) a treballar.—

Tot escossellant,
la una deia a l'altra:
—Quin pobre mestier
que la nostra gent nos fa fer!
Valria més casades
am lo primer que passa,
pobre o ric,
mentre siga aixurit.—

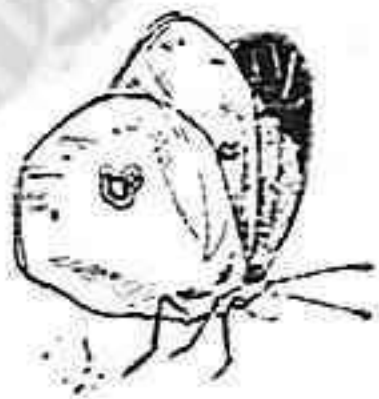
La cançó qui treta l'hà,
la cançó qui l'ha dictada,
és un ereu
que no té res de seu:
no té sinó una casa,
la meitat descoberta.
La faria adobar
si tenia per pagar.

Després d'una vetlla distreta i alegre, ens en varem anar a jeure més tard de lo qu'esperavam, satisfets del primer die passat d'aquesta ermosa excursió projectada, que tant agradables impressions ens promet.

J. MASSÓ TORRENTS
E. CANIBELL

(Seguirà)

(1) Anem-nos-en.

«LA TRADICIÓ CATALANA»

CARTA OBERTA

(Continuació)

SENSE entrar en disquisicions filosòfiques i jurídiques, qu'ens portarien molt lluny, però aont segurament plegats arribaríem, creg que convindreu am mi en que l'Estat té per *principal* (no dig *única*) missió assegurar el dret, és a dir, l'*ordre de les llibertats*. La salvació eterna de l'ome, el seu perfeccionament moral i intel·lectual, els seus afectes i plaers, la seva cultura artística, són al costat, sí, però fóra de l'acció del poder públic, director i anima de l'agrupació política. La religió, la ciència, l'art, el comerç, l'indústria, tots en classe de fins o medis, són vincles socials, mai polítics. La regió, o esperit regional, és el *record d'una comunitat d'orige o de raça, d'un parentiu de llengua o sentiments que fa qu'es presenti amb una forma típica* (clara al centre, borrosa i confosa als extrems de la perifèria) *l'acció social en un cert nombre de pobles designats amb un comú nom geogràfic o lingüístic*. Més aquêt record, aquesta consuetud, serà tot lo venerable i ermosa que vós vulgueu, però mai passarà de ser una entitat social, jamai política o jurídica. Doncs, què? La religió, l'Església, la més potent i complerta de les associacions humanes, senyora del fidel en la seva anima i en el seu cos pel temps i l'eternitat, ¿ha demanat mai l'autonomia política? *Regnum meum non est de hoc mundo* (Joan, XVIII, 36). Ni en l'edat mitja ni en cap temps han vulgut els Papes qu'es constituïssin els Estats únicament de catòlics, ni aquêts, en els dies moderns, han basat mai en sa creencia únicament la raó de sa llibertat contre un senyor eretic o infidel. Desde sa fundació divina som conciutadans en Cristo, estrangers, pod-ser enemics, segons les lleis polítiques del món. ¿No organisa la ciència veritables societats dels seus adeptes, treballant pel seu progrés, sense necessitat de fundar falansteris en país desert? Són més intimes les relacions que us uneixen amb els missioners qu'al Japó i a l'Australia prediquen igualment la fè de Cristo, i ane mi amb els companys de *chifladura jurídico-internacional* de Suecia o dels Estats Units, que les que tenim un i altre amb els mercaders i rentistes que viuen al meteix rotllo nostre, am tot i ser

companys de regne, de llengua i raça... i pod-ser de col·legi electoral. Les conversions obra dels primers us ompliran de goig santíssim: jo em gastaré de gust un parell de sous per enviar als segons ma en-ora-bona per sa última valenta disquisició científica als derrers límits de l'Unió Postal, i am prou feines saludarem a l'amo de la botiga quina porta veiem tots els matins (1).

Però de que tots aquets vincles socials, la nació o regió un d'ells, estiguin fora de l'Estat, o, millor dit, no siguin ell, no s'ha de vulguer dir qu'aquêt no els agi de *coneixe, respectar i estimar*. La més visible i forta (en quant a medis de coacció externs) té una missió doble envers els mateixos: 1.ª, considerar-los en quant dites entitats no alterin ni perjudiquin l'ordre extern, fi directe de la seva destinació; 2.ª, ajudar-los i prestar-los amorosa sollicitud, puix per elles s'alcansa el *be umà*, fi comú a tots, sempre que l'individu o aquestes societats li ho demanin o ho requereixin; acció supletoria i lliure, mai oficiosa i esclavadora.

L'administració, qu'aquêt és el nom jurídic de l'acció de l'Estat, no més deu intervenir *necessariament* en la vida social per garantir i lligar l'ordre del dret, l'unitat de l'Estat. Fora d'alxò hà de donar vida independent a totes les forces i agrupacions socials, i en aquêt concepte la regió, una d'elles (o, millor, forma històrica de varies d'elles), deu ser respectada, estimada i protegida pel poder públic. No hà d'empastifar aquí, glosant-los ma feixuga ploma, els cisellats conceptes am que vós condemneu i excreu la centralisació absorbent i panteista del modern Déu-Estat.

El regionalisme polític no ho entén aixís. Partit, com els altres (o, millor, amb aspiració de ser-ho) (2), creu qu'el ruïnós casal, que té somogudes les quatre parets, menjades per la salmorra d'un centralisme tres voltes secular, se sostindrà del llibertinatge modern donant una capa de calç arqueològica a la fatxada i canviant am tapiços vells els actuals embans. Creieu qu'una Catalunya independent o autònoma seria més feliç que les quatre províncies espanyoles que la formen, quand lo primer que falta (perdoneu que repeteixi una frase feta, però exacta) són catalans. Una pregunta que m'estalviarà una demostració: ¿n'hi auria prou de posar perruca i calça curta als nebots i parents de ministres madrilenys qu'omplen avui les nostres catedrals per a que quedessin canviats en nous canonges Clarís? *Et sic de cæteris*.

Si hi hà nació a Europa que per raons geogràfiques i de cultura tingui que ser, políticament, una, és la Península. No hi hà cap dret a començar l'història al segle VIII, perquè allavors n'hi auria més d'empendre-la al XV. El sentiment de l'unitat és tant grand qu'estig cert que molts llealíssims monàrquics de les iberiques dinasties sacrificarien els seus amors en l'altar de la pàtria per veure a Espanya una, de mar a mar, dels Pirineus a l'Estret, sense l'esguerro de Portugal i la vergonyosa taca de Gibraltar. Per això veig am pena (ja qu'us estimo amb amistat vivíssima après de llegir el vostre llibre, en el qual demostreu una independència i serenitat de judici no comunes) qu'us cregueu obligat a

(1) Un dels més grans serveis de la nova ciència sociològica (errada en el mètode i la tendència, però no en la seva matèria i l'objecte de les seves investigacions) és demostrar que l'Estat, en la forma jurídica, no més és una de tantes, i pod-ser no la més interessant, de les agrupacions humanes.

(2) Jo classifiquo els partits en dues classes: *ad edendum* i *ad exhibendum*. El regionalisme de molts pertany, per fortuna, a l'últim.

excusar am molts *distingos* i ipotesis la part tant indirecta que va tenir Sant Vicens Ferrer en la fusió dels dos estats iberics. Amb el dogal de Castella (error crasissim: ella està tant endogalada com nosaltros), am tots els danys de la centralisació madrilenya, m'estimo més, perquè sog espanyol, la malaltia que la mort. Fem primer qu'existeixi la regió, i perquè ajuda a coneixe-la i apreciar-la trobo qu'el vostro llibre és, abans que tot, una acció bona, i, en els temps qu'atruvessém escriptors i *víctimes* de les lletres, diria quasi *eroica*. Tot lo demás vindrà naturalment. No aniran nous almogavers a Grecia mentre el jovent canti *peteneras* i balli el *zapateado*, ni es repetiran les gestes famoses d'aquell *Corpus* mentre abans de la professó vagin *sportmen* o flamencs als cavalls o als toros, ni tornaran a l'Àfrica a portar civilisació i treure'n riqueses els mercaders barcelonins mentres profani el saló de Llotja la ruïnosa i sedentaria especulació de la moderna Borsa. Quand la sang catalana recobri el ferro perdut am les generacions anèmiques, allavors, sense necessitat de parlaments regionals ni constitucions de Manresa (!), existirà de nou la regió catalana i reviuran les tradicions que vós descriuiu am tant amor i veritat. I hi aurà allavors una entitat social tant poderosa com qualsevol altra, que podrà dir a l'Estat modern: «—Ta missió no és d'ofegar-me, sinó de mantenir-me l'oxigen del dret que necessito per la meua vida. Hàs de ser el gaiato qu'em sostingui en ma gloriosa vellesa, no açot am que destrocín mes carns, sempre fresques i ermoses perquè són eternes, els innovadors de costums exotiques.» Però al demanar qu'acabi aquesta congestió de cap, i, lo qu'és pitjor, de ventre, qu'hà de ser i és la causa de la mort, i mort infamant, de l'Estat modern, no hem d'exigir la restauració dels *Usatges* (la major part dels qu'en parlen proven que no els han llegit mai), ni dels actes de Corts, ni buscar sofisticades interpretacions o nulitats a les lleis de Nova Planta, sinó reclamar els eternals i imprescriptibles drets de l'ome i de la societat. I aquesta llibertat de la regió, aquesta descentralisació administrativa, aquêt *self government* veritat, els demanarem per a tots els pobles d'Espanya, per a totes les seves regions, prescindint de que agin o no tingut més o menos istoria, o de que no agin sapigut fer-se-la valdre com nosaltros, però qu'existeixen sempre, perquè tot-om ha tingut una mare, i totes les mares tenen els meteixos drets.

Veieu aquí com partint de distint encare que no contrari fonament, arribem, em sembla, a idèntic resultat. La llastima és que la major part de regionalistes militants no pensin com nosaltros, i abans transigiria io am ses reivindicacions, qu'am la forma irritant que les pledejen. Amb una falta de caritat tant grossa com de tacte, volen que Catalunya sigui independenta perquè és la més rica i ilustrada de les terres espanyoles, i indignes les altres de ser ses companyones. Per aquí *no se va á ninguna parte*, i menos pintant un Madrid fantastic, suma i compendi de totes les ciutats damnades de la *Biblia*, trasllat de l'infern d'un predicador de novenari d'animes (1). Maniobra tonta, a la veritat, quand am vuit o dèu duros a la butxaca i vint i tantes ores de viatge es pod coneixe aquella nefaunda Gomorra, pop d'Espanya, am quina mort o allunyança quedarien sense causa tots els mals i arrencats

(1) Vós fugiu d'aquestes exageracions, i em sembla que deploreu igualment altres centralisacions concentriques, més perilloses perquè pertorben teixits més íntims que maten la vida regional, o, més ben dit, que viuen perquè la vida regional ha desaparegut.

tots els vicis d'aquesta terra. I això em porta a una breu consideració de lo que sigui el regionalisme *extra limina*.

A Castella, generalment (no és lícit mai cansar-nos de fer justícia), es respecta, o, millor, s'admira al català. Si alguna vegada s'el subjecta a ignocent *pulla*, és un sentiment d'enveja (més d'agrair sempre qu'un de caritat) lo que la produeix en una família que, com molt be ells mateixos confessen, se riuen de la seva pròpia ombra. Si hi hà conterrani que sigui d'altra opinió en la controversia inevitable del viatge de retorn entre Vallecas i Guadalajara, malumorada la bossa i carregat l'estomac, qu'anyora i veu aprop l'olla barrejada, és perquè no ha vist altre madrileny qu'el *agente*, ni més teatre qu'*Apolo* o *Eslava*, ni més centre que la Puerta del Sol i el carrer d'Alcalà, en les aceres de l'*Hotel Peninsular* o de *París*, ni altre ome polític qu'el seu diputat malminós i commogut am la *lata* que li dóna qu'hi agi realment un poble del nom de la seva acta, i qu'en aquèl poble hi agi persones, i qu'aquestes persones tinguin negocis a la cort! Però dita qüestió, qu'acaba rodona o en punxa per l'oportuna vinguda de Sant Morfeu, la promovem, el 98 per 100 de les vegades (deixo un 2 pels mal-educats, que n'hi hà a tot arreu, tant a Castella com a la Xina) els mateixos catalans.

Això ultim prova notoriament lo que volia dir-vos, i és qu'es comprèn l'existència i veritable naturalesa de l'esprit regional tant prompte se surt de l'aire de la terra, mentres no es tinguin els pulmons defectuosos o malmesos. Quasi tots els béns que més preocupen als omes són negacions d'un mal positiu. La salut ho és de la malaltia; la pau, de la guerra; l'onra, de l'injúria; la fortuna mateixa és no careixe de res. També el goig de veure a la patria, tant sols se comprèn quand ia no es disfruta: sortint-ne. Allavores s'altera el natural ordre: el peix surt de l'aigua i se sab lo qu'es perd, del mateix modo que se sab lo que valen els petons de la mare quand s'han provat, per desgracia, els de traidors i rameres. Io, que físicament em trobo be aont ting salut, quartos i un llibre, deixo i deixaré sempre en l'ostracisme totes les diversions babilòniques per una *xarrameca* en català, i aigualiré qualsevol festa barallant-me am qui en serio o en broma vulga sostenir-me que hi pod aver en el món terra més bonica i més bona (sobre tot més bona) que la nostra.

Però, seguint aquest estudi psicològic o subjectiu, reconeg desseguida que tal amor a la patria *mitjana* ve de la *petita* i va a la *grand*, i m'explico perquè no sento a l'estranger aquèl furor catalanista, sinó qu'em trobo espanyol. I és que, contre totes les prevencions o prejudicis, sog, a Castella i Aragó, en terra germana, i qu'el meu orgull de català, barrejant-se i fonent-se amb el patriotisme espanyol, és propagandista i absorbent. Io qu'hai vist, al Priorat i a la Segarra, sortir el nectar dolcíssim del ferrut licorell, i del mitj de les carascles la daurada espiga, i del fons dels cingles vergers encisadors, al recorre els erms incults i les arides planures d'aquelles encontrades, aont la terra està roja de vergonya de qu'aixís se l'abandoni i desprecii, ploro i em desespero perquè l'Espanya és tant grand i Catalunya tant petita. Un simil us ferà comprendre millor com està en mon pobre cervell l'idea de patria: no són cercles concentrics, sinó una senzilla espiral que surt d'un punt molt petit, microscopic i invisible pels demés, el meu *casal*, al recó d'Urgell, ont escriu aquestes quartilles, ont vaig neixe, i ont espero que Déu me ferà la gracia d'acabar-hi la lluita treballosa de la vida. Dóna una volta i comprèn la terra dels

meus avis; després una altra, i és ia d'ont sigueren tots els ascendents dels meus fills; i roda i roda, aixamplant-se fins arribar al cosmopolitisme. I veient en tot-om un germà, creg per la fè, encare que la raó apenes ho compregui, la possibilitat, en llunyans dies, de l'iglesia umana. Però al centre, el campanar de la meua vila i la teulada de casa.

Però, sigui en forma de cercles concentrics o d'espiral, l'idea de patria, qu'es va sentint més quand més s'allunya un d'ella, és innata i natural en l'ome. Hi hà excepcions; però vosaltros, els filosops, dieu que, no sent moltes, confirmen la regla. Alguns curts de vista, o, millor, deixant una imatge per mi poc onrosa, de gambals, trasportats sos cossos (la veritable llar, la casa santa, no té substitució ni segona, com el primerenc amor) i ses pretensions a les olles egipcies, se converteixen per elles en furibundos anti-regionalistes. No evolucionen ni progressen: roden treient aigua del *pou del mitj*. No us haig de recordar qu'els pitjors enemics de l'Iglesia, desde els embruta-papers de les fulles clerofobes fins als savis Renan i Döllinger, són i han sigut clerics rebotats, apagallanties o doctors *in divinis* o *in utroque*, tant se val. La conciença, trocejada pels remordiments, fa grand parella am l'orgull malmès per la caiguda: demanen amdós, a l'enteniment, serenitat que no pod donar-los. I lo que passa an els apostates de la fè succeeix an els parricides de la terra: maleeixen perquè estan maleits, excomuniqueu perquè estan excomunicats.

Les paraules, amb una associació d'idees, tornen el fil a ma pobre memoria. Ora és ja, per a plegar aviat, qu'anem a la segona qüestió qu'em suggerí el vostro llibre: quin valor tenen les excomunions de mossen Renau.

MARQUES D'OLIVART

(Seguirà)

LA CAMPANYA AUTONOMO-FEDERALISTA

D'EN XAVIER DE RICARD

ENTRE els companys de L'AVENÇ van treballant per a fundar dins de Catalunya un nou ideal de llibertat i d'autonomia regionals, més ample i més avançat, al mateix temps que més científic i més pràctic, qu'el que fins avui dia havia predominat en el catalanisme, ens trobem qu'en el mitj-die de França també es va formant un nou partit en el que germinen unes idees semblants, quasi iguals, a les nostres. Aquêt nou partit, qu'és el *Jeune feli-brige*, ha fet ja una verdadera manifestació pública en els Jocs Florals d'aquest any, declarant-se amb el seu president, Marius André, francament federal, i decidint-se a entrar resoltament en el camp de la política i de l'acció. Algunes de les idees capitals dels joves felibres ja les coneixen els nostros lectors pels fragments, traduïts i publicats en el número passat de L'AVENÇ, dels articles qu'en Xavier de Ricard, un dels iniciadors del nou moviment, ha publicat en *La Dépêche* en defensa i propaganda d'aquella evolució. En aquêt treball, a falta de coneixre prou be tota l'extensió qu'ha pres el *Jeune feli-brige*, em fixaré principalment en les consideracions exposades per en Xavier de Ricard en els seus articles de *La Dépêche*.

Va començar la seva campanya de propaganda amb un estudi dedicat a l'Ibsen, *el felibre del Nord*, an el grand autor dramàtic qu'ha arribat a tenir, amb el seu immens talent, una influència tant grand en la literatura moderna europea com la qu'han tingut Zola i Tolstoi. Am tot i això, l'Ibsen no és més qu'un *patoisant* iperbori qu'escriu en norueg, llengua parlada per menos de dos milions, mentres qu'els altres dos escriuen en francès i en rus, dos llenguatges parlats per molts més individus, i que són, i probablement cada die seran més, els representants respectius de la civilització de l'Occident i de l'Orient.

L'Ibsen, amb un agrupament d'escriptors, en un reconet de món, allí al bell nord de l'Europa, entre bromes i neus, en mitj d'una naturalesa im-po-

nent, quasi verge i primitiva, en una terra voltada de costes inabordables i d'una mar tempestuosa i selvatge, ha aixecat el crit d'independència de les petites nacionalitats, de la llibertat individual i de la regeneració de tota personalitat pròpia, en contra de la civilització moderna, exageradament depressora i uniformista, que tot ho avassalla i reglamenta, i que no dona aire suficient per a deixar viure a cap entitat valenta, personal i lliure.

Aquesta civilització uniformadora, qu'en l'Europa del centre i del sud ho ha ofegat tot, fins l'instint de l'independència, i tot ho ha adaptat a motllos fets i convencionals, també ha vulgut penetrar en el Nord, en els països escandinaus; però allí dalt, a lo menos, s'ha conservat, sobre-tot en la massa del poble, l'aspiració, el desitj d'una manera de ser més individual qu'el d'avui die. Allí, per això mateix, s'han trobat també grans genis qu'han interpretat, com l'Ibsen, aquèl sentiment popular de l'individualisme, qu'és com una reminiscència goda conservada a través dels segles en aquelles terres.

La Noruega, dels tres estats escandinaus el més subjugat tot temps an els altres dos, ha sigut la primera qu'ha començat a iniciar en l'art, en la literatura i en la política de l'Escandinàvia, el moviment autonomista. Al costat de l'Ibsen, d'en Bjørson i d'en Vije, els tres grans fundadors del teatre norueg pur, independent del danès, que fins allavors avia predominat en la Noruega, s'han anat agrupant altres literats i artistes, com el celeberrim músic Grieg, que han deixat plena d'admiració a tota l'Europa. Després els altres dos països de l'Escandinàvia, Suècia i Dinamarca, s'han sentit esperonats per l'ermós esforç personal i autònom de la seva antiga subdita, i, treient-se tota preocupació de dominació exterior, han anat fent obra exclusivament pròpia i característica, al mateix temps que veritablement real. Així veiem a Suècia donar, entre altres, en Strindberg, el celeberrim autor dramàtic qu'ha remogut tots els grans problemes morals i socials moderns, i el gran músic popular Swendsen; a la Dinamarca, en Brandes, l'eminent crític, propagador i defensor del moviment literari i artístic modern de tota l'Escandinàvia.

En el Nord tenim, doncs, tres centres literaris independents, cada un dels quals reflecta lo que troba dins de casa, obrant lliurement l'un de l'altre, escrivint cada un amb el seu llenguatge pròpi, no subjectant-se per res an el del costat, i que, am tot i això, es protegeixen i s'encoratgen mutuament, donant-se exemples de valor i de convicció en l'esforç individual. Efectivament, poc els ha importat an ells que cada una de les seves nacionalitats sigui molt petita, i que fins entre totes juntes no arribin a sumar la meitat d'habitants de qualsevolga de les nacions que predominen avui die en Europa: la seva màxima ha sigut senzillament que no és el nombre d'individus lo que fa grans les nacions, sinó el nombre d'omes lliures i d'entitats independents que contenen. Zola els dona la raó en la *réverie* que té Maurice durant la Commune: «La Commune lui apparaissait comme une vengeresse des hontes endurées, comme une liberatrice apportant le fer qui ampute, le feu qui purifie. Cela n'était pas très clair dans son esprit, la lettre en lui évoquant simplement des souvenirs classiques des villes libres et triomphantes, des fédérations de riches provinces imposant la loi au monde.» Precisament la tendència federalista que s'aixeca avui die a França demostra que, fent-se federals els comunistes, eren en el fons uns veritables patriotes i uns grans previsors, ja que comprenien que, no avent-se realitzat a França amb el federalisme un dels tants principis

de la revolució ofegada del 48, aquesta falta avia sigut, del mateix modo que la supressió de tots els altres grans principis de llibertat d'aquesta revolució, una de les causes més importants de la orrorosa derrota de França.

Are, concretant-nos altra vegada an el cercle purament literari, ¿qui sab si els grans escriptors d'allí dalt s'han llençat am més valentia qu'en les altres nacions an el teatre (aont l'esforç de l'individu es troba sol i aïslat devant d'un public en massa, en el qu'hà de vence i subjugar tot a la vegada), precisament per ser ells els més forts, per ser més individualistes, i per la costum de saber ser sols, que, segons lo que diu el *doctor Stockmann*, en *L'Enemig del Poble*, indica ser el més fort! La veritat és que la literatura dramàtica dels escandinaus, are per are, és la primera de totes, mentres qu'els altres teatres d'Europa tot just comencen a despertar.

Fixant-nos no més en el de França i Rússia (les dues nacions fundadores de tot el realisme literari modern), així com en la novel·la, gènere molt més a propòsit per a entafurar-se entre la gent (evitant els perills que presenta la compacta massa dels espectacles públics), han arribat a la més gran altura imaginable, en el teatre francès, en canvi, s'han quedat a mitjà camí amb en Dumas i l'Augier. Deixant apart dues o tres obres, com la *Thérèse Raquin* i *La puissance des ténèbres*, fins fa dos o tres anys no han començat a fer alguna cosa amb en Jean Jullien, Henry Becque i Mæterlinck; mentres els altres, en canvi, com avem vist en el Nord, ja han triomfat completament.

Resumint lo qu'acabem de dir, sens dubte l'èxit immens de la literatura noruega ha sigut en el mitjà-die d'Europa el que més ha contribuït a impulsar el renaixement de totes les petites nacionalitats. Efectivament: component-se la majoria d'autonomistes, sobre-tot el en nord de França i en el nord d'Espanya, de literats i d'artistes, un èxit d'art o de literatura regional avia de ser, naturalment, lo qu'an ells produiria un efecte més intens i més animador.

* * *

Fa, mica més o menys, uns cinquanta anys qu'en els antics països de llengua d'oc, els de caràcter més independent de tots els pobles meridionals, s'hi ha produït una tendència autonomista-regionalista com en els del Nord; però en el mitjà-die aquesta tendència, fins are, quasi no més s'ha manifestat d'una manera sentimental i poètica. La civilització unitarista i avassalladora que ha predominat en el centre i sud d'Europa, ha aixafat de tal manera l'esperit d'independència de les petites nacionalitats, qu'ha arribat quasi a borrar tota aspiració de llibertat regional, de tal manera que, a no ser pels exemples qu'ens han donat els d'altres bandes, tal vegada auria sigut impossible aixecar cap mena de sentiment de llibertat en les nostres terres. Els mateixos campions de les idees autonomistes-regionalistes disten molt de tenir la decisió, el valor i l'entusiasme dels del Nord, ja qu'ells mateixos porten infiltrat per atavisme el sentiment de sumisió propi de les civilitzacions massa reglamentaristes. No és estrany, doncs, que, per refermar-nos tots plegats en les nostres idees, aguem tingut necessitat dels exemples d'altres terres més verges qu'han conservat sentiments més virils i un caràcter més ferm. Els treballs de l'Irlanda, de l'Unghria, de la Boèmia, de la Noruega, etc., per a la seva autonomia, han influït d'una manera considerable entre nosaltres, fent-nos sortir de l'estat

contemplatiu i sentimental en qu'ens trobavam, i fent-nos entrar decididament en el camp dels fets positius i de la politica practica. Aquêt periodo, que tot just are comença, és el qu'en Xavier de Ricard, parlant del *felibrige*, anomena *periodo d'acció*. Tot el moviment i l'evolució que s'ha anat realisant entre els felibres, s'ha verificat també del mateix modo dintre del catalanisme, am tot i aver-se fet independentment l'un de l'altre, am ben poques relacions entre totes dugues bandes dels Pirineus; però, ben considerat, això no té res d'estrany, com veurem, ja que, sent les mateixes les causes qu'han obrat per tots dos cantons, hân de ser els mateixos els efectes.

De modo qu'és curiós veure que quand en Xavier de Ricard explica en els seus articles de *La Dépêche* l'istoria del *felibrige* a França, sembla que conti l'istoria del catalanisme a Espanya. A totes dugues bandes s'ha caigut en els mateixos defectes i s'han experimentat, naturalment, les mateixes conseqüències. Allí, com aquí, la reacció s'ha volgut apoderar d'un moviment qu'en el fons és fill directe de la revolució -i de les seves idees de llibertat, i contrari de les grands monarquies absolutes del reneixement, per fer-s'el seu i fer-lo servir de medi de defensa retrograda de les seves idees antiquades. Aixís ho hem vist a Espanya per les guerres carlistes am les provincies basques i part de Catalunya, com a França am la Bretanya i la Vendée per les guerres de la Revolució. Apoderats en part, els reaccionaris, del moviment regional, li han canviat tot el caracter i l'han fet exageradament exclusivista i particularista, cosa qu'an ells els convenia per a anar en contre de les tendències internacionalistes del moviment revolucionari, tant federal com jacobí, que són, modernament, les més convenients per a la propagació de les idees avançades. Per altra banda, de la caiguda momentania del regionalisme en mans de la reacció, s'en aprofiten els democrates centralistes per a acusar de reaccionaris, no ja an els regionalistes i federals, sinó també a les idees mateixes. Durant el periodo de lluita, en que la democracia està ocupada en destruir els governs absoluts i en apoderar-se ella mateixa del poder, olvida la qüestió federal en el precís moment en qu'els monarquics i reaccionaris, veient la grand força de vitalitat d'aquelles idees i la falta comesa pels democrates d'aver tingut de deixar-la per un moment, s'en volen apoderar; però modernament essent la democracia quasi ja mestressa del poder, sobre tot a França, l'idea federal ha tornat a aixecar el cap i els seus partidaris recorden els noms de Proudhon, de Quinet, de Ferrari, de Pi i Margall; citen les revolucions del 48, del 70, del 73, com a purament federalistes; reclamen aquesta idea com a filla propria i exclusiva de la revolució, preparant-se al mateix temps a entrar decididament a la lluita i creient qu'el federalisme és una de les ultimes llibertats que no s'han portat a la practica i que hi falten per a completar l'obra de la revolució. Aquêt és l'estat en qu'es troba en aquêt moment el *Jeune Felibrige* a França, i del qu'en Xavier de Ricard es fa el defensor desde *La Dépêche*.

A Catalunya, com s'ha vist en el Congrés de Manresa, qu'és fins are un dels actes més importants del catalanisme, no s'han marcat encare gaire be els camps, lo que sempre impedeix anar tant depressa i am tanta decisió com quand són ben marcats. Però entre els joves de Catalunya partidaris de l'autonomisme es va marcant una tendència molt semblant a la dels del mitj-die de França, i de la que L'AVENÇ és un dels propulsors. Encare qu'aquesta revista

no ha portat fins ara actes concrets an el camp de la política practica, ha anat fent estudis científics en el camp de la política teòrica per a fer reviure la personalitat de Catalunya i marcar les diferències amb les altres províncies d'Espanya; al mateix temps que propaganda d'aquells estudis per a inculcar-los en l'ànim de la gent, tot amb la creença de qu'el dia qu'a Catalunya el poble tingui consciència de la seva pròpia personalitat ja s'aurà guanyat la meitat del camí per demanar la nostra autonomia. Sobre-tot a Espanya tenim l'aventatge de que l'acusació del federalisme com a idea reaccionària no hi té força de cap mena, ja que, avent totes les idees avançades penetrat per Catalunya, aquesta ha donat a totes el caràcter federal. Però és una cosa curiosa veure com les idees polítiques noves han tingut al principi aquell caràcter federal mentre Catalunya les ha mantingut, i com, tant bon punt les han agafades els de Madrid, desseguida les hi han donat caràcter centralista. Això no ha impedit que, encara qu'els democràtics centralistes sempre agin fet tard, tant en la república com en el socialisme, durant una temporada agin fet cert efecte de modernistes, qu'afortunadament ha sigut curta. Efectivament, tant el partit d'en Castelar, dins del republicanisme, com el de l'Iglesias, dins del socialisme, han caigut aviat del favor del poble, i avui dia estan convertits no més qu'en uns oportunistes, sense cap ideal, desitjosos no més que de pescar algun llog en el poder. Després, per fi, a Espanya, està tant en el fons de la consciència de tota la gent l'idea de la diversitat de pobles que la componen, que no més es veu a la federació com únic mitjà de portar-la per bon camí.

Però el treball en favor del federalisme, que fins ara avia sigut deslligat en el mitjà-dia de França i en el nord d'Espanya, deuria tenir una base d'acció més unida i amb més comunitat d'idees, i així es formaria en el sud de l'Europa un moviment federalista seriós que tindria un caràcter de propaganda internacional, sense la qual no es podrà fer res de sòlid ni de durable.

Amb aquell caràcter, en el fons, hi està conforme en Xavier de Ricard quand diu que no vol que les seves idees es concretin a França, sinó que passin les fronteres, i sobre-tot que s'extenguin per totes les terres de civilització llatina; així com quand demana la reconstitució d'una Rumania Occidental per a les terres de l'antig Llenguadoc. El caràcter internacional en la tendència federalista és necessari, puix ha de ser una lliga d'estats petits per a ajudar-se mutuament a lograr la seva autonomia. Si això no es fes, solsament estats com Irlanda i Ungria, que ja quasi constitueixen una gran nacionalitat, podrien lograr alguna cosa per elles mateixes. En política hem de fer com en literatura, en qu'els pobles petits s'auxilien fins desde els extrems més llunyans d'Europa.

França, la nació qu'ha realitzat totes les reformes avançades d'aquell segle, és l'única que pot posar en bon camí i donar tot el modernisme que requereix a l'idea federal. Per xò, quand hem vist el moviment qu'en el seu mitjà-dia s'aixecava en favor del federalisme, amb idees tant amples i amb un esperit com el del *Jeune Féligré*, al mateix temps que la campanya valenta i simpàtica d'en Xavier de Ricard en un periòdic independent i avançat com *La Dépêche*, no hem pogut per menys d'experimentar una gran satisfacció, creient que, si aquestes idees s'anaven propagant per tota la França, triomfariem fàcilment per tota l'Europa. I si nosaltres volem qu'el principi de federació tingui un caràcter internacional, no s'ens acusi per això d'anti-

patriotes ni de separatistes, perquè en realitat no anem sinó a aturar una baluerna d'unitarisme inevitable, més temible qu'el d'avui die, puix aquell serà internacional, i que ve sobre l'Europa d'occident portat per moltes causes, entre elles la qüestió social, l'economica, la rapidesa de comunicacions, la necessitat dels grans treballs per als avenços científics de tota mena, i, en fi, les mateixes petites nacionalitats, qu'el die que tinguin consciencia de la seva propria individualitat, si no s'els dóna la llibertat, empenyeran dret al cesarisme centralista d'un estat sobre tots els altres; com el proletariat, que prefereix un Cesar qu'iguali a tot-om, grans i petits, a un govern constitucional am sufragi restringit, qu'és el predomini de tots els grans contre tots els petits. Aquet és l'estat en qu'es troben avui die les nacions de l'Europa que tenen vot: França, Espanya, Inglaterra, Austria, etc. No en tenen Irlanda, Bretanya, Escocia, Boemia, Catalunya, Provença, Gascunya, Galicia, Valencia, etc., etc.

Aquí a Espanya estem donant l'exemple de lo que s'els espera a les nacions qu'es volen mantenir centralisades i que, per lo tant, fan campanya unitarista. Cada die parlem de *l'independencia y unidad nacional*, de *l'igualdad de todos los españoles alrededor de la bandera de la patria*, de *la gran epopeya del año 1808*, de *Bailén*, de *Bruch*, de *Zaragoza*, de *Gerona*; però si estudiem de debò l'estat del nostre país, veiem que la tal independencia no més és en el paper i a la boca dels *patrioters*. Lo qu'és en la practica, per tots conceptes dependim de l'estranger. Fa cosa d'un sigle, precisament desde la guerra de l'Independencia, qu'Espanya, en l'ordre intel·lectual, no ha sigut original en res: tot és imitació o copia servil de lo de fora de casa. La ciencia ens la porten feta; els avenços de l'industria, del comerç, etc., són estrangers. No parlem de les lleis, perquè totes les tenim copiades de França, per més qu'els dos països estiguin en un estat tant diferent: França, qu'ha fet totes les revolucions del sigle, i que, trobant-se sempre massa avançada sobre les altres nacions, ha agut de fer lleis interines, de batalla, per poguer propagar les seves idees per tot arreu; i en cambi Espanya, una de les més atrassades i en que l'esprit revolucionari, are, després d'un sigle, no més hi hà entrat superficialment. Doncs si en l'ordre moral i intel·lectual som dependents dels altres, ¿hont és, aixís, la nostra independencia? ¿La tenim en l'ordre material? Lo qu'és avui die tampoc: París i Londres dominen tots els nostros mercats i valors. Ademés, totes les empreses i companyies que fan les grans explotacions d'Espanya estan centralisades allí dalt, de tal manera qu'am prou feines ens podem moure, per no tenir quasi res de que disposar per poguer-ho fer. I, gracies precisament a lo que nosaltros en diem la nostra independencia, estem més malament que cap de les colonies d'aquelles dugues nacions. I és natural: a les seves colonies no sols les exploten, sinó que les civilisen i les fan avançar, perquè saben qu'amb el temps contribuiran a l'engrandiment de la mare patria. En cambi, a Espanya, ens exploten; però com som *independents*, procuren acabar-nos de destruir per a impedir que nosaltros, am la nostra independencia, ens puguem posar demà en contre d'ells. No vull fer la comparació d'Espanya amb el Cap de Bona Esperança, Australia, India, Canadà, Algeria, etcetera, perquè seria una mica massa trist per a la nostra patria. De manera qu'a Espanya, per vulguer ser centralisadora en llog de federal, com és el seu estat propri, han acabat per centralisar-la desde l'estranger.

Les demás nacions poden pendre d'Espanya l'exemple d'aont ens portarà la grand tendència unitarista internacional, filla, com hem dit, del modern estat social i economic; perquè darrera d'Espanya i de Portugal, les nacions més fluixes d'avui die, seguirà la nació que després d'elles quedi més feble, i aixís successivament, fins a arribar, com en l'epoca de Roma, a una civilitació única i uniforme. A nosaltros, autonomistes, podra ser que no ens encaparrí gaire salvar d'aquesta tendència unitarista les nacionalitats tal com són avui die, tal vegada, en el fons, am poca raó solida de ser; però, en cambi, treballlem per a salvar les veritables, les qu'estan fundades en una realitat indiscutible i les que tenen de positiu una personalitat de debò. Sempre és més ermosa la perspectiva d'una grand federació en que cada element intervingui am la seva manera natural i veritable de ser, que no la de l'unitarisme igualitari qu'ens ve a sobre.

Procuraré anar seguint (com ho tindrien de fer tots els amants de Catalunya) els articles d'en Xavier de Ricard i la campanya dels demás felibres joves; i aixís, amb el continuat tracte dels de les dugues bandes dels Pirineus, podrem donar an els nostros actes una base més comú d'intelligència que la qu'ha predominat fins avui entre el mitj-die de França i Catalunya.

Per la meva part, entusiasta decidit com sog de la França, i mirant-me la qüestió de fora estant, no pug menos qu'encoratjar an en Xavier de Ricard, per creure que la seva campanya republicana avençada no solament no és anti-patriotica, sinó la millor per a aixamplar la politica internacional francesa, tot conduint-la per camins fins are inexplorats.

A. CORTADA

LA REFORMA LINGÜÍSTICA

L'últim die del juny passat, en la *Lliga de Catalunya*, el nostre company Fabra va donar una conferència en què es va ocupar principalment de la conjugació dels verbs irregulars catalans.

Am grand nombre d'exemples va fer veure el conferenciant l'origen de les diferents radicals en dits verbs i com cada radical comprèn les mateixes veus en tots ells: tal veu té constantment la radical del present d'infinitiu; tal altra, la del gerundi; tal altra, la de la primera persona del singular del present d'indicatiu. L'estudi dels verbs irregulars fet per en Fabra facilita considerablement la conjugació dels mateixos. Part d'aquest estudi es troba compendiat en el seu *Ensayo de Gramática de Catalán Moderno*.

El punt escullit per a la seva conferència va dar ocasió al nostre company per a criticar als gramàtics catalans, els quals no han fet sinó traduir o copiar la gramàtica castellana, i a tants i tants catalanistes que no s'adonen d'influència castellana sinó quand se tracta de trobar dolent el llenguatge parlat.

Segons el conferenciant, l'objecte principal dels gramàtics catalans auria agut de ser establir una bona diferenciació de la nostra llengua i l'espanyola. L'aurien agut d'establir, si no com bons catalans desitjosos de diferenciar ben be el nostre del poble castellà, com regulars gramàtics a lo menos, ja que l'obligació de qui escriu la gramàtica comparada de dugues llengües semblables és marcar les diferències qu'aquestes presenten. Ells no han fet res per a establir aquella diferenciació. En les seves obres han deixat de consignar innombrables diferències analogiques, sintactiques i *fonetiques* de les dugues llengües catalana i espanyola; i han fet encare pitjor: amb els seus sistemes ortogràfics n'han esborrat no poques.

Un exemple.

El present d'infinitiu llatí pod acabar en *āre*, *ēre*, *īre* o *ere* breu (*cantāre*, *habēre*, *vestīre*, *pērdere*). En espanyol, *āre* és *ār* (*cantar*); *ēre*, *ēr* (*haber*); *īre*, *ir* (*vestir*); i en els verbs en *ere* breu l'accent se disloca: *ere* breu dóna *ēr*, lo mateix que l'*ere* llarg; *pērdere* dóna *perder*, terminat en *ēr* com *habēr*, de *habēre*. Així en espanyol el present d'infinitiu sols pod acabar de tres maneres: en *ār*, en *ēr* o en *ir*. En italià i francès els verbs en *ere* breu no disloquen l'accent, i en conseqüència el present d'infinitiu en aquestes llengües pod acabar de quatre maneres distintes: en *āre*, *ēre*, *īre* i *ere* breu (o *re*) en italià (*cantāre*, *avēre*, *vestīre*, *pērdere*); en *er* (pron. *è*), *oir*, *ir* i *re* en francès (*chanter*, *avoir*, *vétir*, *perdre*). El català no fa com l'espanyol, fa com l'italià i el francès: tampoc disloca l'accent en els verbs en *ere* breu, i hi ha infinitius en *ār*, en *ēr*, en *ir* i en *re* (*cantar*, *aver*, *vestir*, *perdre*). *Pērdere*, espanyol *perder*, és *perdre*; *rūmpere*, espanyol *rompér*, és *rompre*; *vēndere*, espanyol *vendér*, és *vendre*. En espanyol tots els infinitius són aguts: en català n'hi ha una infinitat que no ho són. (Primera diferència.) Sols *ēre* llarg dóna *ēr* (*aver*, *valer*), i encare en molts verbs veiem l'*ēre* llarg comportant-se com *ere* breu i donant *re*, cambi d'accent que s'observa en alguns verbs italians i francesos (*rispondere*, *répondre*; *ridere*, *rire*; *movere*) i qu'és precisament contrari al que té llog en espanyol en els verbs en *ere* breu. Exemples: *respondre*, *riure*, *moure*, *deure*, *seure*, *veure*.

L'espanyol perd l'e final llatina en tots els infinitius; el català no: com el francès, la perd en els infinitius en què l'r va precedida de vocal tònica (*āre*, *ēre*, *īre*), no la perd en els verbs en *ere* breu, en els quals desapareix l'altra e, la de davant de l'r. (Segona diferència.) *Pērdere* és *perdre*; *mōlere*, *mol're*, i després *mol'dre*. En molts verbs com *vīncere*, en què ni sens: ni am l'intercalació d'una d eufònica és possible la pronunciació de l'r sense l'e que la precedeix, la caiguda d'aquesta e

determina la *de r* (*vincere*—*venç're*, pron. *vence*), avent-se conservat dita *e* en algunes comarques (*vèncere*, forma gironina). Així tenim en català un grand nombre de verbs en què l'infinitiu té dugues formes, una contracta i l'altra plena. Tenint en compte els quants verbs, com *dur*, en els quals la terminació està reduïda a la sola *r* (la forma *dure* és local), veiem que, així com els verbs de la conjugació *e* en espanyol acaben tots en *ér*, en català poden acabar en *èr*, *re*, *e* (o *ere*) i *r*. Exemple: *valer*, *perdre*, *vence* (o *vèncere*) i *dur*.

En espanyol l'*r* final mai deixa de pronunciar-se: en català l'*r* és muda en tots els verbs que hi acaben (en francès sols ho és en els verbs en *er*: *parler*, pron. *parlé*). Exemples: *parlar*, *valer*, *llegir*, *dur*; pron. *pærlà*, *bælè*, *llægi*, *dú*. (Tercera diferència.)

Cap de les diferències enumerades són consignades en les nostres gramàtiques catalanes. Bofarull diu: Hi ha tres conjugacions. Perteneixen a la primera els verbs acabats en *ar*, com *amar*; a la segona els acabats en *er*, com *témer*; a la tercera els acabats en *ir*, com *cumplir*. Sols per l'exemple *témer* s'endevina qu'en català hi ha infinitius que no són aguts. I si moltes diferències no són consignades, altres fins esborrades les veiem. Ballot, Bofarull, fan acabar amb *r* tots els infinitius: No hi acaben tots en castellà?

Els nostros gramàtics ens duïen per ben mals camins. Ja ens n'hem anat apartant un poc; però quantes coses no fem sota l'influència castellana! Aquesta influència no la sabem veure sinó en el vocabulari. Però els que més criden contra el llenguatge parlat per les moltes paraules castellanes qu'emplea, són els primers en no admetre en el pronom i en el verb més que les formes menys dissemblants de les espanyoles, en rebutjar construccions que la llengua oficial rebutja, fins en trobar *dolenta* aquesta nostra bona fonètica oriental, a la qual es deu més qu'a res la resistència qu'el català oposa a l'espanyol. No escriuen el català d'are perquè és massa castellà, diuen. Pod-ser el rebutjen perquè no ho és prou.

Hi ha dugues gramàtiques. L'una és l'art de parlar i d'escriure correctament una llengua; l'altra, l'estudi dels elements d'un llenguatge, i es pod escriure de l'idioma més incult, del *patois* més corromput. En Fabra ha escrit la del català oriental: la seva obra *Ensayo de Gramática de Catalán Moderno* és l'estudi del sistema gramatical del nostre dialecte. Quand va sortir aquesta obra, un filòleg, en qui semblen creure tots els catalanistes, va criticar l'autor perquè aquèl no justificava cap regla amb exemples trets dels bons escriptors. És que dit filòleg desconexia l'accepció moderna del mot *gramática*? No es pod pas creure. És qu'ell va veure en l'obra del nostre company alguna cosa més qu'un simple estudi del nostre dialecte: va veure qu'aquella, al mateix temps que fer-lo conèixer, tenia per objecte provar la bondat del dialecte oriental, i va endevinar els propositos de l'autor i dels de L'AVENÇ: fer d'aquèl dialecte la moderna llengua literària. Per això, sense cap mica de dubte, dit filòleg va parlar d'autoritats i de les obligacions del gramàtic, com si tingués al davant una *gramática* amb pretensions de ser ja desde are l'art de parlar i escriure correctament la moderna llengua catalana. Efectivament, en Fabra va vulguer provar la bondat del nostre dialecte. I per això ha desagradat el seu llibre, del qu'apenes s'ha ocupat ningú.

El modern vocabulari català està tot acastellanat. Els de L'AVENÇ treballem per a conseguir la seva depuració i el seu enriquiment. Però no s'ens pod veure. Hem preferit el dialecte més antagònic de l'espanyol, ens hem esforçat a provar la seva bondat, volem donar-li una ortografia que no sigui copia ridícula de la castellana, i això és el nostre tort. Perquè els que, davant d'una paraula que pugui semblar castellana, criden contra l'influència de l'espanyol; davant d'una construcció, per bona que sigui, si no existeix en castellà; davant d'una forma, per lògica que sigui, si el castellà no la té; fins davant d'un sò qu'el castellà no posseeixi, en compte d'estar-ne satisfets, criden contra la corrupció qu'ha malmès la nostra

llengua; i més que pel seu vocabulari acastellanat, rebutjen el nostre dialecte oriental perquè té aquella construcció, aquella forma, aquell sò gens castellans, els quals viuen i viuran, malgrat ells, mentres el català no agi vingut a ser un mer *patois* espanyol. Com ells, més qu'ells, nosaltres treballem per a depurar el vocabulari català. No venen am nosaltres perquè són encare uns acastellanats.

Això ho va fer veure ben clar en Fabra en la seva conferència. Segons ell, és preferible el llenguatge parlat, carregat i tot de paraules castellanes, an el català construït a la castellana que veiem en molts llibres i periodics. Construccions catalanes sumament expressives les veiem sovint substituïdes per altres molt menys precises a què té d'acudir el castellà per careix de certes partícules. A alguns escriptors sembla qu'els repugni usar les partícules *hi* i *en*, que tanta precisió donen a la nostra llengua. Tot per influència castellana! I an aquesta influència es deu, més qu'a re, la repugnància que se sent per certes formes del llenguatge parlat, la preferència que molts han donat a la fonètica occidental sobre l'oriental, i l'oposició qu'es fa a les nostres reformes ortogràfiques, essencialment anti-castellanistes.

Que l'influència castellana es deixa sentir en el llenguatge escrit tant o més qu'en el llenguatge parlat, i qu'an ella es deu en part que les nostres reformes siguin mal vistes per la majoria dels catalanistes, això ho va vulguer fer veure el nostre company, convençut, com nosaltres, de qu'el die qu'els catalanistes de veres s'adonguessin d'aquella influència, ho farien tot per combatre-la i llavors vindrien am nosaltres.

BIBLIOGRAFIA

VÍCTOR BALAGUER. POESIAS CATALANAS, con la traducción castellana en prosa ó verso.— Sexta edición, corregida y aumentada.— Barcelona, Tip.-lit. Espasa y C.^a, 1891-92. Dos volums de 22 x 14 cm., 371 i 396 pags., formant els volums XXX i XXXI de les *Obras completas* de l'autor, 12 ptes.

Nova edició de les poesies de D. Víctor Balaguer. Moltes n'hi hà qu'am tot i els seus defectes avien fet disfrutar an els nostros pares, i que representen, am la seva forma incorrecta i rudimentaria, una etapa important del nostre renaixement literari.

Fòra algunes composicions del *Llibre de l'amor*, poques altres resisteixen a la crítica d'are. Les ultimes obres poètiques de l'autor, com el *Romiatge de mon anima*, careixent del respecte qu'imposa l'antiguetat de les primeres, apareixen am tots els seus defectes de concepció i de forma. Les traduccions, en general, no són grand cosa.

Els que comprin tots els volums que surten en la col·lecció d'obres complertes del Sr. Balaguer, no li agrairan que repeteixi les mateixes obres en els volums nous que va publicant, en llog de reimprimir els primers.

ERRADA

En la plana 198, línia 40, deu llegir-se *entre les millors noveles* lo qu'apareix imprès *entre els millors novelers*.

Estampa de L'AVENÇ, de Massó i Casas: Portaferrixa, 21, Barcelona